

Якимчук Б. А. кандидат психологічних наук,
професор, факультет початкової освіти,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
<https://orcid.org/0000-0002-3303-6478>

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ ДЕМОНСТРУЮТЬ РІЗНІ ВИДИ ОСОБИСТІСНОГО ВИБОРУ

У статті подано результати емпіричного дослідження, яке ставило на меті виокремити два основні види особистісного вибору – активний та реактивний (на основі суб'єктивного параметра – підстав для аргументації власного вибору), а також основні індивідуально-психологічні особливості суб'єктів, що характеризуються різними видами вибору. Зазначається, що суб'єкти, які демонструють різні види особистісного вибору, розрізняються за такими індивідуально-психологічними передумовами, як життєстійкість, толерантність до невизначеності, усвідомленість життя, параметри суб'єктивної якості вибору, тип каузальної орієнтації, ставлення до особистого майбутнього, тривалість тимчасової перспективи, особливості самоорганізації діяльності та самоефективності.

Ключові слова: особистісний вибір; індивідуально-психологічні особливості; суб'єкт; індивідуально-психологічні передумови; види вибору.

Вступ. Завдання вибору супроводжує людину усе життя і зустрічається на різних рівнях: від споживчих і політичних виборів до вибору варіантів власного життя як у вигляді прийняття рішень, так і у вигляді особистісного вибору. Теоретичні та практичні розробки з проблеми особистісного вибору є дуже потрібними у практиці психологічного консультування та психотерапії. Найчастіше проблема особистісного вибору представлена у ситуації невизначеності, а здійснення вибору призводить до її вирішення. Рідкісне психологічне дослідження обходиться без елементів вибору: навіть типові психодіагностичні опитувальники ґрунтуються на виборі одного із варіантів відповідей. Попри це сам процес вибору достатньо рідко ставав предметом психологічного вивчення, а в емпіричних дослідженнях при цьому найчастіше розглядався у контексті прийняття рішень у ситуації невизначеності.

Мета дослідження - виокремити два основні види особистісного вибору – активний та реактивний (на основі суб'єктивного параметра – підстав для аргументації власного вибору), а також основні індивідуально-психологічні особливості суб'єктів, що характеризуються різними видами вибору.

Теоретичне підґрунтя. Дослідження особистісного вибору зустрічається у різних наукових підходах і у різні періоди часу, але більшість їх розрізнено і не має систематизованого характеру (Б.Шварц; М.П. Папуш; S.Maddi та ін). Тому, з одного боку, у психології накопичилися дані про процес вибору, що вимагають аналізу та інтеграції в єдину картину, а з іншого боку, не сформовано саме завдання та проблемне поле психологічних досліджень вибору. В результаті, хоча проблема вибору і визнається суттєвою і заслуговує на увагу, це визнання не призводить до планомірних емпіричних досліджень у цій галузі. Різні види особистісного вибору відображають різні способи осмислення, аргументації, підготовки, а також різні механізми його здійснення. Вибір може відрізнятися за критерієм масштабності та залучення тієї чи іншої частини життєвого контексту. Одні автори підкреслюють особливість особистісного вибору, його відмінність від повсякденних виборів, вважаючи, що потрібно провести розмежування між особистісним вибором, вибором між мотивами та численними виборами, які миттєво відбуваються у межах нормативно заданої діяльності. Інші вважають, що особистісний вибір може відбуватися і у повсякденних ситуаціях (Е.Фромм; С.Maddi). В останньому випадку із

Питання психології

численних усвідомлених та осмислених повсякденних виборів складається підстава для важливих та доленосних виборів та вчинків особистості [2; 3].

Методи дослідження - гіпотетико-дедуктивний метод, квазіекспериментальний метод, анкетування, тестування, методи статистичної обробки та аналізу даних.

Результати обговорення. Дослідження проводилось на матеріалі аргументації вибору теми магістерської роботи студентами факультету початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Після першої серії дослідження було прийнято рішення про можливість розгляду висунутих аргументів «за» і «проти» теми магістерської роботи, що обирається, як активних та реактивних, до яких застосовна характеристика «ситуативні», «безособові». Однак, оскільки обстежувані просто описували власний вибір, не здійснюючи при цьому фактичного та чітко фіксованого вибору, було прийнято за можливе рішення щодо розподілу протоколів з аргументацією на дві групи: з активним (АВ) та реактивним (РВ) виборами. За допомогою експертів було класифіковано усі протоколи за виокремленими двома групами (коефіцієнт узгодженості експертів тау-Кендала 0,30-0,69, $p < 0,05$). Для перевірки основної гіпотези про можливість виокремлення активного та реактивного видів вибору було висунуто низку допоміжних статистичних гіпотез, яких було перевірено під час аналізу даних щодо процедури аргументації. Цілком логічно припустити, що у групі, яка здійснила активний вибір, буде більше аргументів, що апелюють до смислових

підстав (відповідають на питання «навіщо?»), орієнтованих на майбутнє, на особистий інтерес, на допомогу іншим людям або внесення вкладу до науки), ніж у групі, вибір якої вважаємо як реактивний.

Н1: У групі з активним вибором значно більше смислових аргументів (що відповідають на питання «навіщо?»), ніж у групі із реактивним вибором. Крім того, було зроблено припущення, що у групах з активним вибором на відміну від реактивного вибору буде більша загальна кількість висунутих аргументів.

Н2: У групі з активним вибором загальна сумарна кількість висунутих аргументів значно більша, ніж у групі із реактивним вибором. Звертаючись до аналізу часових параметрів, було зроблено припущення, що справжній, не випадковий вибір потребує дещо менше часу на вербалізацію аргументів. Це ґрунтується на отриманих Д.О. Леонтєвим та Н.В. Пилипко даних про негативний зв'язок усвідомленості вибору та латентного часу на висунання аргументів [1]. Це дозволило висунути таку гіпотезу:

Н3: У групі з активним вибором латентний час до початку аргументації є значно меншим, ніж у групі із реактивним вибором. При цьому дотримуватимосся зворотної т. з. щодо часу висунання аргументів, тому що активний вибір супроводжується більшою кількістю аргументів, відповідно, час висунання аргументів має бути більшим у групі з активним вибором:

Н4: У групі з активним вибором час, витрачений на висунання аргументів, є значно більшим, ніж у групі із реактивним вибором.

Таблиця 1

Результати першої серії дослідження із середніх, стандартних відхилень та значущості відмінностей при попарному порівнянні груп з активним та реактивним видами вибору

(за показниками аргументації), $n=85$

Показники аргументації	Статистичні показники	РВ, $n=42$	АВ, $n=43$	Статистичні показники	РВ-АВ
ЛЧ	M	0,92	1,01	U	
	S	1,84	2,15	p	
ЧА	M	6,11	7,91	U	596,51
	S	5,21	4,07	p	0,01
ЧР	M	2,34	2,61	U	
	S	2,76	2,10	p	
С	M	2,92	4,34	U	514,99
	S	1,38	2,02	p	0,01

Питання психології

Я	M	0,48	0,58	U	
	S	0,78	0,76	p	
К	M	0,66	0,70	U	
	S	0,79	1,11	p	
Т	M	1,52	1,34	U	
	S	1,51	1,45	p	
S	M	5,62	6,94	U	629,01
	S	2,68	2,62	p	0,01

Примітки: n – кількість осіб, M – середнє значення, S – стандартне відхилення, U – емпіричне значення показника за критерієм Манна-Уїтні; p – рівень значущості, зазначено лише значні відмінності (у деяких випадках також зазначаються дані лише на рівні тенденції); групи: «РВ» – реактивний вибір; «АВ» – активний вибір; показники для аналізу: ЛЧ – латентний час до висунання аргументів (хв.), ЧА – час, витрачений на аргументацію (хв.), ЧР – час, витрачений на ранжування аргументів (хв.), С – кількість смислових аргументів, Я – кількість аргументів з опорою на наявні здібності, К – кількість аргументів з опорою на особливості наукового керівника та кафедри, Т – кількість аргументів з опорою на особливості теми, S – загальна кількість аргументів.

Як видно із таблиці 1, висунуті гіпотези щодо превалювання смислових аргументів та загальної кількості аргументів знайшли своє підтвердження у першій серії дослідження. Тобто кі, що здійснюють активний вибір (у нашому випадку – вибір теми магістерської роботи) більше апелюють до смислових аргументів (орієнтуються на майбутнє, на допомогу іншим людям, привнесення користі у науку тощо) і загалом продукують більшу кількість аргументів, обґрунтувань власного вибору. Про це свідчить і підтвержене припущення про більший час висунання аргументів: аргументів висувається більше, вони є більш осмисленими і серйозними, отже, і часу на обґрунтування йде більше. Однак, висунута гіпотеза про менший час перед початком аргументації не знайшла свого підтвердження, тобто немає підстав стверджувати, що ті, хто роблять активний вибір, менше готуються перед тим, як починати аргументацію власного вибору. Ця гіпотеза потребує повторної перевірки у подальшій серії дослідження.

Виходячи із теоретичного аналізу особистісного вибору, було зроблено припущення, що такі особистісні характеристики, як життєстійкість, рівень толерантності до невизначеності, усвідомленість життя, суб'єктивна якість вибору, особливості структурування діяльності та тривалості тимчасової перспективи можуть бути індивідуально-психологічними передумовами. На відміну від детермінант, які жорстко визначають ті чи інші наслідки, передумови лише

створюють можливість здійснення того чи іншого вибору. Було виявлено, що суб'єкти, які демонструють активний вид особистісного вибору, виявляють значуще ($p < 0,05$) більш високий рівень життєстійкості за параметрами залучення, контролю та прийняття ризику, мають значуще ($p < 0,01$) більш високий рівень толерантності до невизначеності та усвідомленості життя за параметром здатності його контролювати ($p < 0,05$).

Результати запропонованого автором методичного прийому, що дозволяє вивчати суб'єктивну якість вибору, було факторизовано. До того ж було зроблено зупинку на п'ятифакторній моделі, що містить такі чинники: «Природний вибір» (13,78%), «Значущий вибір» (11,36%), «Імпульсивний вибір» (9,96%), «Безконфліктний вибір» (9,40%), «Прорахований вибір» (7,45%). Разом усі 5 цих факторів пояснюють 51,95% дисперсії. Незважаючи на висунуте припущення, що активний вибір будуть оцінювати як значущий і природний, результати показали зворотну картину. Саме студенти, які демонструють реактивний вибір, значуще ($p < 0,01$) частіше описували власний вибір як «природний» та «значущий». Таким чином, емпірично обґрунтовано можливість розглядати два види вибору – активний та реактивний, які розрізняються за параметрами аргументації, перемінними життєстійкості, толерантності до невизначеності, суб'єктивної якості вибору та за параметрами сенсожиттєвих орієнтацій.

У другій серії дослідження вивчалася можливість виокремлення різних видів за об'єктивним параметром – за фактичною спрямованістю вибору – вибір незмінності (вибір минулого) та вибір невідомості (вибір майбутнього). Оскільки реактивний вибір важко диференціювати за спрямованістю, розглянемо вибір незмінності і невідомості у межах рефлексивного особистісного вибору. Для внесення елемента суб'єктної активності було змодельовано ситуацію особистісного вибору форми роботи під час навчальних занять, де можна було надати перевагу незмінності чи невідомості. Студенти здійснювали фактичний вибір різної спрямованості, письмово аргументували власний вибір та заповнювали декілька особистісних опитувальників. Група з експертів (коефіцієнт узгодженості тау-Кендала 0,50-0,79, $p < 0,01$) розподілили протоколи у обстежуваних на три групи: активний вибір незмінності, активний вибір невідомості та реактивний вибір.

Для перевірки емпіричної гіпотези про можливість виокремлення груп людей, які здійснюють вибір різного виду, оцінювалась значущість відмінностей між групами за допомогою непараметричного критерію Манна-Уїтні (для попарного порівняння груп) та здійснювався аналіз середніх та стандартних відхилень у групах, що мають значні відмінності, для визначення напрямку цих відмінностей. Так як гіпотетичною основою для поділу на три групи була внутрішня робота із висунування осмисленої аргументації (до групи із реактивним вибором чітко належали ті обстежувані, які продукували аргументи, що не мають вираженого особистісного сенсу), логічно припустити таке:

H1: У групах з активними виборами незмінності чи невідомості буде значно менше ситуативних аргументів, ніж у групі із реактивним вибором;

H2: У групах з активними виборами незмінності та невідомості кількість смислових аргументів («С») є значно

більшою, ніж у групі із реактивним вибором;

Крім того, за отриманими даними можна перевірити припущення про те, що висунування аргументів з опорою на наявність здібностей свідчить, за С.Мадді, про вибір минулого [4]. Крім цього, можна припустити, що люди, які обирають незмінність і збереження наявного Я, більше орієнтуються на характеристики обраної діяльності, спираючись на незмінність і прогнозованість діяльності, ніж ті, хто робить вибір на користь невідомості;

H3: У групі із вибором незмінності значно більше аргументів з опорою на наявність («Я») і на характеристики діяльності («Д»), ніж у групі із вибором невідомості.

Щодо якості вибору можна припустити, що саме усвідомленість (через висунування смислових аргументів) є в основі активного вибору, тобто саме за цим параметром активний вибір відрізняється від «випадкового», безособового реактивного вибору.

Як і в першій серії дослідження, було висунуто кілька гіпотез щодо динамічних параметрів процедури аргументації:

H4: У групах з активними виборами незмінності та невідомості латентний час до початку аргументації є значно меншим, ніж у групі із реактивним вибором;

H5: У групах з активними виборами незмінності та невідомості час, витрачений на висунування та ранжування аргументів, є значно більшим, ніж у групі із реактивним вибором.

Крім того, було зроблено припущення, що у групах з активними виборами незмінності чи невідомості, на відміну від реактивного вибору, буде більшою загальна кількість висунутих аргументів;

H6: У групах з активними виборами незмінності та невідомості загальна сумарна кількість висунутих аргументів є значно більшою, ніж у групі із реактивним вибором.

Результати другої серії дослідження за середніми, стандартними відхиленнями для кожної групи та значущістю відмінностей при попарному порівнянні груп (за показниками аргументації), n=48

Показники аргументації	Середні і стандартні відхилення				Попарні порівняння груп			
	Показники	ВМн, n=10	РВ, N=28	ВМб, n=10	Показники	ВМн-РВ	РВ-ВМб	ВМн-ВМб
ЛЧ	М	0,59	0,33	1,01	U			
	S	0,67	9,47	2,82	p			
ЧА	М	3,11	2,30	2,01	U			26,50
	S	1,44	1,29	0,67	p			0,05
ЧР	М	1,21	0,94	1,01	U			
	S	0,39	0,25	0,46	p			
С	М	1,31	0,83	1,91	U	87,00	73,50	
	S	0,39	0,60	1,36	p	0,05	0,01	
Я	М	0,51	0,30	0,21	U			35,50
	S	0,491	0,52	0,41	p			0,1
ОД	М	1,21	0,62	0,51	U			32,50
	S	1,16	0,62	0,70	p			0,1
ОС	М	0,21	1,05	0,41	U	48,50	71,00	
	S	0,39	0,68	0,71	p	0,01	0,01	
S	М	3,21	2,76	3,01	U			
	S	1,39	0,96	1,24	p			

Примітки: n – кількість осіб, М – середнє значення, S – стандартне відхилення, U – емпіричне значення показника за критерієм Манна-Уїтні; p - рівень значущості, вказано лише значні відмінності (у деяких випадках також зазначаються дані лише на рівні тенденції); показники аргументації показники аргументації ЛЧ – латентний час до висунання аргументів (хв.), ЧА – час, витрачений на аргументацію (хв.), ЧР – час, витрачений на ранжування аргументів (хв.), С – кількість смислових аргументів, Я – кількість аргументів з опорою на наявні здібності, ОД - кількість аргументів з опорою на особливості діяльності, ОС - кількість аргументів з опорою на особливості ситуації), групи: «ВМн» – активний вибір незмінності (вибір минулого), «РВ» – реактивний вибір, «ВМб» – активний вибір невідомості (вибір майбутнього).

Як видно із таблиці 2, кількість ситуативних аргументів у групах з активними виборами незмінності або невідомості є значущо (p=0,01) меншою, а кількість смислових аргументів є значущо (p<0,05 та p<0,01) більшою, ніж у групі із реактивним вибором, тобто можна повністю прийняти гіпотези Н1 і Н2. Це свідчить про те, що існує деяка «якість» вибору, що виявляється у його усвідомленості.

Для підтвердження припущення про зв'язок усвідомленості із кількістю висунутих смислових аргументів було застосовано кореляційний аналіз, який показав, що кількість смислових аргументів («С»), що висувуються, позитивно пов'язана на рівні значущості p=0,05 з усіма шкалами СЖО (розкид показників кореляції: 0,35-0,60), що дозволяє стверджувати про зв'язок кількості смислових категорій із усвідомленістю життя. Відносно двох видів активного вибору - незмінності та невідомості – заслуговує на увагу

підтвердження на рівні тенденції (p=0,10) гіпотези Н3 про переважання у першому типі вибору аргументів з опорою на особливості діяльності та поточний стан здібностей, задатків та компетенцій людини, що емпірично підтверджує феноменологію вибору минулого, за С.Мадді [2].

Щодо аналізу показників часу, то гіпотези Н4 та Н5 не підтвердилися. Більш того, на рівні значущості p=0,05 підтвердилась зворотня гіпотеза Н5 щодо припущення про меншу кількість часу для процесу висунання аргументів групи із вибором невідомості. Це може бути пов'язано як із тим, що здійснюваний вибір був низько особистісно значущим для обстежуваних, і з припущенням Д.О. Леонтьєва та Н.В. Пилипка про менший час підготовки, висунання та ранжування аргументів за активного вибору [1]. За кількістю аргументів, що висувуються, значних відмінностей між групами із різним видом вибору виявлено не було,

тобто гіпотеза Н6 не знайшла свого підтвердження у другій серії дослідження.

Отримані в обох серіях дослідження результати було піддано статистичній обробці такими методами математичного аналізу, як порівняння середніх і стандартних відхилень, визначення значень статистичних критеріїв встановлення достовірності відмінностей (непараметричний критерій Манна-Уїтні (для попарного порівняння груп)). Для оцінки узгодженості оцінок експертів використовувався коефіцієнт узгодженості тау-Кендалла. Для оцінки взаємозв'язків між показниками, що вивчаються, застосовувався кореляційний аналіз (коефіцієнт рангової кореляції Спірмена), експлораторний факторний аналіз (Varimax обертання методом головних компонент). Результати оброблялися за допомогою статистичних пакетів «Excel 97 for Windows» та «SPSS for Windows v.10.0».

Таким чином, на підставі якісного та кількісного аналізів змістовних (категорії) та формально-динамічних (час) показників аргументації можна констатувати можливість виокремлення трьох груп із феноменологічно різною «якістю» вибору, які можна розглядати як три види вибору: реактивний вибір, активний вибір незмінності та активний вибір невідомості. Як і у першій серії, проводилося диференціальне дослідження передумов, індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів, які характеризуються різними видами вибору. За отриманими результатами було зроблено опис суб'єктів, які характеризуються різними видами особистісного вибору.

Висновки. Суб'єкти, які демонструють різні види особистісного вибору, розрізняються за такими індивідуально-психологічними передумовами, як життєстійкість, толерантність до невизначеності, усвідомленість життя, параметри суб'єктивної якості вибору, тип каузальної орієнтації, ставлення до особистого майбутнього, тривалість тимчасової перспективи, особливості самоорганізації діяльності та самоефективності.

Суб'єкти, які демонструють реактивний вибір, продукують протягом

невеликого відрізка часу невелику кількість спонтанних та ситуативних аргументів. Для таких суб'єктів характерними є невисокі показники життєстійкості, толерантності до невизначеності, усвідомленості життя та автономної орієнтації. Вибір описується ними як «природний» і «значущий». Своє ставлення до особистого майбутнього такі суб'єкти характеризують як позитивне, але їхня тимчасова перспектива є вкороченою. Для них характерним є використання зовнішніх засобів самоорганізації діяльності.

Суб'єкти, які демонструють активний вибір незмінності, продукують велику кількість аргументів, що апелюють до наявних здібностей та особливостей діяльності, витрачаючи при цьому на висунення аргументів порівняно багато часу. Їх відрізняє невисокий рівень загальної життєстійкості та толерантності до невизначеності. За показниками смисложиттєвих орієнтацій вони орієнтовані на процес і мають невисоку загальну усвідомленість життя, вважаючи себе нездатними контролювати процес її перебігу. Таких суб'єктів характеризує невисокий загальний рівень автономної орієнтації та самоефективності. Вони описують власний вибір як «природний» і «значущий», мають позитивне відношення до особистого майбутнього, маючи при цьому тривалу тимчасову перспективу.

Суб'єкти, які демонструють активний вибір невідомості, продукують велику кількість смислових аргументів (що відповідають на запитання «навіщо?»), витрачаючи при цьому небагато часу. Їх характеризує високий рівень життєстійкості, толерантності до невизначеності та усвідомленості життя, їм властивий автономний тип каузальної орієнтації. Здійснюваний ними вибір рідко описується як «природний» і «значущий», їхнє ставлення до майбутнього є неоднозначним. Тимчасова перспектива відрізняється укороченою тривалістю, але такі суб'єкти дуже є цілеспрямованими у створенні власної діяльності. Їх відрізняє оптимістичне ставлення до різних життєвих подій та високий рівень самоефективності.

Список використаних джерел

1. Леонтьев Д.А. Пилипко Н.В. Выбор как деятельность: личностные детерминанты и возможности формирования. *Вопросы психологии*. 1995. №1. С. 97-110.
2. Роменець В.А. Вчинок і постання канонічної психології // Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософсько-психологічні студії / За ред. В.О. Татенка. К.: Либідь, 2006. С. 11–36.
3. Титаренко Т.М. Вчинок екзистенції // Основи психології: Підручник / За ред. О.В. Киричука, А.В. Роменця. 4-е вид., стереотип. К.: Либідь, 1999. С. 556–573.
4. Maddi S. Hardiness: The courage to grow from stress. *The Journal of Positive Psychology*. 2006. № 1(3). P. 160-168.

References

1. Leont'ev D.A. Pilipko N.V. (1995) Vyor kak dejatel'nost': lichnostnye determinanty i vozmozhnosti formirovaniya [Choice as an activity: personal determinants and possibilities of formation]. *Voprosy psihologii*. №1. S. 97-110. (in Russian)
2. Romenc' V.A. (2006) Vchynok i postannja kanonichnoi' psihologii' [The act and emergence of canonical psychology] // Ljudyna. Sub'jekt. Vchynok. Filofosko-psychologichni studii' / Za red. V.O. Tatenka. K.: Lybid'. S. 11–36. (in Ukrainian)
3. Tytarenko T.M. (1999) Vchynok ekzystencii' [An act of existence] // Osnovy psihologii': Pidruchnyk / Za red. O.V. Kyrychuka, A.V. Romencja. 4-e vyd., stereotyp. K.: Lybid'. S. 556–573. (in Ukrainian)
4. Maddi S. Hardiness: The courage to grow from stress. *The Journal of Positive Psychology*. 2006. № 1(3). P. 160-168.

Summary

Yakymchuk B. A. candidate of psychological sciences, professor, faculty of elementary education, Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna

**INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF SUBJECTS,
WHICH SHOW DIFFERENT TYPES OF PERSONAL CHOICE**

Introduction. *The task of choice accompanies a person throughout his life and occurs at different levels, both in the form of decision-making and in the form of personal choice. Most often, the problem of personal choice is presented in a situation of uncertainty, and making a choice leads to its solution.*

Purpose - distinguish two main types of personal choice - active and reactive (on the basis of a subjective parameter - grounds for arguing one's own choice), as well as the main individual and psychological features of subjects characterized by different types of choice.

Methods - hypothetical-deductive method, quasi-experimental method, questionnaire, testing, methods of statistical processing and data analysis.

Originality. *Subjects who demonstrate reactive choice produce a small number of spontaneous and situational arguments in a short period of time. Such subjects are characterized by low indicators of vitality, tolerance to uncertainty, awareness of life and autonomous orientation. The choice is described by them as "natural" and "meaningful". Such subjects characterize their attitude to their personal future as positive, but their time perspective is short. Subjects who demonstrate an active choice of constancy produce a large number of arguments that appeal to the available abilities and specifics of activity, while spending a relatively large amount of time on putting forward arguments. They are distinguished by a low level of general vitality and tolerance for uncertainty, a low general level of autonomous orientation and self-efficiency. They describe their own choice as "natural" and "meaningful", have a positive attitude towards their personal future. Subjects who demonstrate an active choice of unknowns produce a large number of meaningful arguments while spending little time. They are characterized by a high level of vitality, tolerance for uncertainty and awareness of life, they are characterized by an autonomous type of causal orientation. The temporary perspective is characterized by a shortened duration, but such subjects are very purposeful in creating their own activities. They are distinguished by an optimistic attitude to various life events and a high level of self-efficiency.*

Conclusion. *Subjects who demonstrate different types of personal choice are distinguished by such individual and psychological prerequisites as vitality, tolerance to uncertainty, awareness of life, parameters of the subjective quality of choice, type of causal orientation, attitude to the personal future, duration of the temporal perspective, peculiarities self-organization of activity and self-efficacy.*

Keywords: *personal choice; individual psychological features; the subject; individual psychological prerequisites; types of choice.*

Received/Поступила: 31.07.22.